

Entomologin och livet, eller rättfärdigandesjukan

MATTIAS FORSHAGE

Oftast är vi tillfreds med att studera insekter för att det är så intressant. Nyfikenheten och fascinationen räcker långt. Några få säger att det är en hobby eller ett yrkesfält bland andra, som de kommit in på av en slump, eller blivit anmodade. Men de flesta håller på med entomologi för att de inte riktigt kan låta bli.

Inget tvivel om att entomologi intensifierar livskänslan. Den manar oss ut i udda landskap, udda tidpunkter, ibland avlägsna hörn av världen. Den ger oss tillfälle att beskåda den mest fantastiska diversitet i utseenden och levnadssätt.

En utomordentligt viktig poäng är att artkunskap och faunistik i sig gör att vi lever vår vardag i en rikare värld, eftersom vi ständigt är omgivna av faunistiska data som är meningsfulla för oss. Det ger verkligheten större upplösning, större informationsinnehåll, mer mening. Allt det där som bara är bakgrundsljud och fladdrande i ögonvrån för andra, är för oss faunistiker ett ständigt kunskapsinflöde, en outtömlig informationskälla. Det har påpekats att en engagerad faunist är en permanent inventering. Även när vi konverserar om vardagliga ting, läser, arbetar, reser, noterar vi vilka arter som gör sig bemärkta längs vägen och gör upp en artlista i huvudet. Det ger oss en ständig korrelation om var vi befinner oss geografiskt, vad det finns för habitat i närheten, vilket tid på året och vilken tid på dygnet det är, och vi hajar till när något är fel eller ovanligt i det avseendet. Det ger oss information om landskapsmosaik, habitatkvalitet, faunaförändringar, och det ger oss (som Helena Lager påpekade i en nylig krönika i Yrfän) frekventa glädjeämnen i form av möten med nya, eller sällsynta, eller

kära bekanta arter. Det motiverar oss också (som Göran Sahlén påpekade i sin krönika) att även titta runt hörnet, ta några extra steg, och kunna göra tillhörande upptäckter av de mest skilda slag. Det kan t o m ge oss en känsla av sammanhang, litenhet, eufori och delaktighet som kan vara konkretare och bättre underbyggd än en mer principiell och svepande tro på religiösa och kvasireligiösa helheter. (Ett sådant faunistiskt intresse är naturligtvis inte bara frågan om entomologi men det är inte tu tal om att det är insekter som jämte fåglarna är de djur som omger en överallt och som man dagligen och överallt noterar.)

Entomologin är sig själv nog, men samtidigt är det också väldigt roligt, och någonstans oundvikligt, att dela med sig av denna fascination. Att visa upp och förklara

för bekanta och förbipasserande. Att svara på den aldrig sinande strömmen av frågor från allmänheten. Att undervisa, hålla föredrag och leda exkursioner. Att ge sig ut tillsammans och lära av varandra.

Ändå blir vi så ivriga att diskutera hur vi ska rättfärdiga oss. Man ska ständigt ”tala för sin sak” och ”sälja in sig”. Inte bara för att få pengar i konkurrens med andra, utan också för att överhuvudtaget märkas bland alla andra som höjer rösten, inklusive för att få gehör även i frågor där man helt uppenbart har kunskaper att bidra med. Jag känner till och med några som brukar påstå att vi entomologer får skylla oss själva att vi har så lite resurser och så lite inflytande, för att vi är dåliga på marknadsföring.

Det har varit en smula debatt på senare tid om hur vi entomologer rättfärdigar oss, inte minst genom några påpekanden av Anders Nilsson här. För hundra år sen rättfärdigade vi oss, förutom den nationella äran, med att entomologisk kunskap kan döda insekter (skadedjursbekämpning). Nu finns istället det motsatta argumentet, entomologin är god för att den inte behöver döda insekter (det är väl inte riktigt ett argument?). Eller att entomologin är god för att den hjälper oss att hitta nya råvaror, eller att hitta biologisk bekämpning, eller att följa klimatförändringar, eller följa miljöförstöring, eller lösa pollinationskrisen. Välj din favorit, eller håll upp fingret efter vilken som verkar vara mest opportun för stunden.

Eller så skulle entomologin inte behöva rättfärdiga sig. Den mänskliga nyfikenheten och därmed såväl allmän folkbildning och anslag till grundforskning kan man tycka skulle finnas bland det första som borde stödjas i ett demokratiskt samhälle. Det är förstås en sak att samhället så att säga ”vill ha något tillbaka”. Det tycker jag kommer automatiskt. Undervisning, folkbildning, udda situationer som uppstår i det sociala

livet, data som delas, vetenskapliga resultat.

Jag menar nu inte att vi nödvändigtvis ska ignorera tidsandan. Entomologins förutsättningar förändras och det uppstår helt nya typer av intresse genom nya typer av tänkande, nya apparater, nya frågor, nya sociala former för intresset. Det är en utmaning som inte primärt är en börda utan antagligen i första hand något som bär på nya möjligheter. Däremot att anpassa sig till den aktuella samhällsdebatten, massmedierna och trenderna i stort är en lite annan sak. Jag menar att det är viktigt att ta hänsyn till, lära av, och gärna assimilera, de nya formerna av intresse för insekter – medan däremot de nya formerna av *ointresse* kan man hellre ignorera! Vi ska inte nödvändigtvis legitimera oss i lönsamhetstermer, i marknadsföringstermer, i nybyråkratiska termer, och få det att se ut som om vi passar in i en samhällsutveckling som vi antagligen inte passar in i utan tvärtom kommer med viktiga påminnelser, korrektiv och motargument till... Att diskutera med utomstående är viktigt och lärorikt, men att lägga ner väldigt mycket möda på att försöka rättfärdiga sin existens i ett fientligt sammanhang är enbart självdestruktivt i den mån det också hindrar en från att under tiden faktiskt ägna sig åt sitt intresse och generera konstruktiva bidrag och ha kul...

Lite grann ser det alltså ut som vi är tillbaka i 1700-talets nyttofilosofi: vi tror alltså inte att vi kan förvänta oss att folk ska acceptera att vi håller på med något som vi är omåttligt fascinerade av, om vi inte kan motivera det i någon mer specifik nytta det kan ge tillbaka. Och i våra dagar är nytta i första hand identiskt med ekonomisk nytta. Vi kan förvisso komma med lite data om hur faunan svarar på klimatförändringar och på miljöförstöring, men det som förväntas av oss främst är att vi ska effektivisera livsmedelsproduktionen genom att dels

föreslå insekter man kan göra mat av, och dels lösa bristen på pollinatörer i jordbruket.

Men är det vi verkligen gör så mycket mindre viktigt än detta? Särskilt några saker: att titta på morfologiska skillnader i detalj för att klargöra artgränser, att följa arters fluktuationer på sikt, att upptäcka nykomlingar i faunan, och att tålmodigt studera levande djur i naturen för att avslöja beteenden och levnadssätt, är inget som räknas som hett och inget som professionella vetenskapsidkare brukar få betalt för; det är mest amatörer som står för den nödvändiga kunskapsuppbyggnaden. I nuläget är levnadssättet inte kartlagt hos iallafall 4-5000 av Sveriges insekter, och det finns ungefär lika många ännu oupptäckta arter att upptäcka därute. Förutom den spontana nyfikenheten och oron finns det nationella och internationella åtaganden om att kartlägga och följa vår biologiska mångfald. Dessa studier som mest amatörer bedriver leder till konstruktiva resultat med en mycket lång livslängd som leder till att vi ökar vår förståelse av hela biota, i motsats till t ex många ekologiska eller fylogenetiska studier i den professionella vetenskapen som bygger på lite eller problematiska data och vars resultat snabbt blir daterade eller irrelevanta genom metodutvecklingen eller genom skiftningar i hur frågorna ställs.

Men jag menar inte just att den typen av kunskapsproduktion som amatörentomologin står för är den måttstock med vilken entomologin ska rättfärdigas (mest för att jag inte nödvändigtvis vill ge mig in i den filosofiska diskussionen huruvida det leder till att jag motsäger mig själv). Tvärtom menar jag att denna kunskapsproduktion är ett ypperligt exempel på vad man vinner automatiskt, oavsiktligt, vid sidan om, om man tillåter sig att ge sig hän åt det man tycker är allra mest intressant och fascinerande och *inte* bekymrar sig om vad som är tidsenligt, opportunt, lönsamt eller samhällsnyttigt.

***

Jag vill påstå att entomologin är alldeles för viktig för att prisge sig åt den ekonomiska nyttan och de för stunden rådande kraven på att rättfärdiga sig i debatten. Vi bidrar med våra iakttagelser som alla andra men vi kommer inte att lösa matkrisen eller klimatkrisen eller hitta mirakelmediciner eller lansera fantastiska företagskoncept. Att studera insekter är helt enkelt omåttligt intressant, och det är om man hänger sig åt det som är omåttligt intressant utan att behöva kortsiktigt rättfärdiga det enligt tidens smak som man bygger upp solida kunskaper, hittar oväntade öppningar, och har jävligt kul under tiden.

Författarens adress:

Mattias Forshage
Naturhistoriska Riksmuseet
Box 50007, 104 05 Stockholm
Epost: generelle.morphologie@gmail.com

Teckningar från: [Töpffer, Rodolphe.] Herr Spindelbens märkvärdiga irrfärder och sällsamma äfventyr till lands och vatten. O. P. Sturzen – Becker, 1847.

